

FELJTON Nana Palinić: »Riječka kazališta« (3)

ADAMIĆEVO (GRADSKO) KAZALIŠTE

Kulturna i kazališna povijest početka i prve polovice 19. stoljeća u Rijeci vezana je uz dominantnu osobu gospodarstva i politike onoga doba, Andriju Ljudevita Adamića. Ovaj svestrani riječki patricij 1798. godine gradskim vlastima prezentirao je projekt novog kazališta. Osim što je bio autor projekta, nudio je i financiranje njegove izgradnje. Za lokaciju je odabrao prostor na početku Korza, ispred srušene Sokol kule, na mjestu gdje se tada nalazila vojna straža (danas je na tom mjestu Gradska biblioteka). Zbog ratnih zbivanja, rasprava oko lokacije s kojom se nije složio gradski inženjer Anton Gnamb te izmjena projekta koje su tražile gradske vlasti, realizacija je kasnila nekoliko godina.

Ugovor između Općine i Adamića sklopljen je krajem 1803. Uz Adamića, sredstva za gradnju dijelom su osigurali i zakupnici loža. Treći red loža (galerija) ostao je na raspolaganju družinama tijekom njihova angažmana u kazalištu. Određeno je da će sve lože biti potpuno dovršene izvana i iznutra uključujući bojenje, a vlasnici će dobiti ključeve nešto prije otvorenja kako bi ih opremili namještajem po svom ukusu. Jedino ograničenje bili su tapacirani nasloni na parapetima loža, koji su zbog skladnog izgleda dvorane svi morali biti isti.

Gradnja je započeta sjedeće godine. Pratile su je poteškoće, a krajem 1804. dogodio se i incident, tj. urušavanje južnog dijela kazališta uz pozornicu. Gradske vlasti postale su svjesne da domaći inženjeri nisu dorasli ovoj zahtjevnoj gradnji. Oformljena je komisija stručnjaka na čelu s arhitektom Ignazom Pragerom iz Ljubljane koja je dala prijedlog za sanaciju stanja, ali i izmjene projekta. Izmjene je, uz Pragera, projektirao i inženjer Gnamb, koji je od tada bio zadužen i za svakodnevni nadzor nad gradnjom, a značajan doprinos dao je i arhitekt Valentino Defranceschi. Kazalište je završeno 3. listopada 1805., kada je uslijedila i svečanost otvorenja.

Reprezentativno zdanje

Adamić je već 1826. g. ponudio gradu da otkupi kazalište, ali je do otkupa došlo tek 1835. godine i od tada se ono naziva Gradsko kazalište (Teatro civico).

Izgrađeno kazalište bilo je veliko i reprezentativno zdanje, izgrađeno u stilu klasicizma. Iznimnih proporcija, 23 m široko, a oko 54 m dugo, bilo je i preveliko za mjesto na kojem je izgrađeno, jer je izlazilo čak 17 metara iz linije susjednih zgrada. Kako

bi se osigurao nesmetan promet ulicom u južnom dijelu kazališta, ostavljen je javni prolaz koji je obuhvaćao prizemlje i polukat (mezanin).

Zgrada je u svom prednjem (sjevernom) dijelu imala pet etaža: prizemlje, mezanin, prvi, drugi, treći kat i tavan, dok je prostor kazališne dvorane imao parter, tri reda loža i galeriju. Sve su lože bile podjednake veličine, uskladene opreme i namještaja, osim nekoliko većih rezerviranih za uglednike. Parter je bio pokriven parketom i izveden ravno, budući da je služio i kao plesna dvorana, a postojao je i montažni pod u nagibu koji se postavljao u sezonama predstava. Između pozornice i prvih redova partera bio je smješten orkestar.

Prostrana pozornica bila je izdignuta u odnosu na parter i s podom u nagibu, a na i ispod nje bile su sobe glumaca. Unutar zgrade bili su i drugi prostori, koji su uglavnom davani u najam. Najveći prostor zauzimala je plesna dvorana (Sala del ridotto) smještena u središtu prizemlja i mezanina, a uz nju se nalazila i gostionica. U prizemlju sa zapadne strane bila je kavana (Caffe del Commercio), s istočne trgovine i skladišta, a s južne spremište vatrogasne opreme. Na gornjim etažama bili su Trgovačka deputacija, Kazališna direkcija, Domoljubni klub (Casino patriottico), vojno zapovjedništvo, manji hotel i nekoliko stanova, a jedno vrijeme tu su bili i neki uredi Magistrata.

Kazalište je tijekom 80-godišnjeg postojanja bilo više puta obnavljano, uređivani su unutrašnjost i pročelja, popravljana scenska tehnika, a veći zahvat izveden je 1855. kad je podignuto krovšte pozornice. Kazalište je nekoliko puta bilo i mjesto za uvođenje tehničkih inovacija. Tako su 1840. na više mjesta ugrađeni zahodi sa sifonom, prvi takvi u

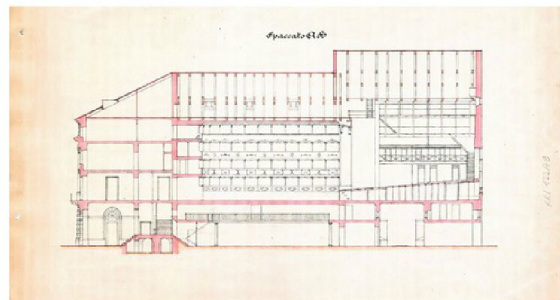
Pogled na Adamićevo kazalište i Korzo tridesetih godina 19. st.

Rijeci, a moguće i u Hrvatskoj. Godine 1860. u kazalište je uvedena plinska rasvjeta, a 1870. nabavljeni su reflektori za električnu rasvjetu pozornice, prvi u Hrvatskoj.

Analize sigurnosti

Sedamdesetih godina 19. stoljeća kazalište je bilo u zapuštenom stanju. Sljedećih desetak godina izvođeni su samo nužni radovi i istovremeno vodene rasprave treba li kazalište temeljito rekonstruirati graditi novo. Iznenađni požar Ringtheatera u Beču u prosincu 1881., tijekom kojeg je stradalo više stotina ljudi, bio je događaj koji je vjerojatno odlučio njegovu sudbinu. Nakon ovog događaja u cijeloj Europi uslijedile su analize sigurnosti kazališnih zgrada, mnoga kazališta su zatvorena ili rekonstruirana, a u cijeloj Europi, pa tako i Monarhiji, doneseni su i novi sigurnosni propisi. Na zahtjev gradskih vlasti, komisija stručnjaka, u kojoj su bili inženjeri Leard, Cermak, Stepsky, Vauchnig i Maroussig, izradila je 1882. snimak postojećeg stanja i projekt rekonstrukcije kazališta.

Tijekom rasprava koje su u to doba vodene u gradskom vijeću, često su kao ogledni primjeri modernih

Uzdunjsni presjek kroz Adamićevo (Gradsko) kazalište, 1882.

kazališta isticane zgrade koje su projektirali bečki arhitekti Ferdinand Fellner i Herman Gottlieb Hellmer, čiji je arhitektonski ured bio specijaliziran za kazališta. Nakon prezentacije projekta rekonstrukcije odlučeno je da se gradske vlasti obrate bečkom ateljeu za mišljenje. Na poziv gradonačelnika Giovannijsa Ciotte, arhitekt Ferdinand Fellner u veljači 1883. stigao je u Rijeku i u pratnji vodećeg gradskog inženjera Isidora Vauchniga pregledao sve prostore kazališta kao i projekt re-

konstrukcije koji su izradili domaći inženjeri. Zaključio je da projekt treba dopuniti te, uz predviđene radove, spustiti pozornicu i parter s prvog kata u prizemlje, osigurati više sigurnosnih izlaza i uvesti najsigurniju – električnu rasvjetu. Sve je to znatno poskupilo troškove rekonstrukcije. Zaključeno je da nema smisla ulagati tako velika sredstva u rekonstrukciju kojom ne bi bile riješene potrebe grada za kazališnom zgradom za dulje razdoblje te je donesena konačna odluka da se staro kazalište sruši i izgradi novo.

Rušenje je započelo 15. listopada 1883. Dnevne novine La Bilancia su pisale:

»Danas počinje rušenje vanjskih zidova stare kazališne zgrade. Za nekoliko tjedana i ovaj stari hram muza, nakon 80 godina časnog djelovanja, neće više postojati. O kakva sjećanja se vežu uz te zidove koje ruše nemilosrdne ruke, kolike none i mame, prolazeći blizu, bacajući pogled na tu zgradu, vraćaju u mislima mlade godine u kojima su vesele i sretno išle u kazalište da čuju note kojeg vrstnog umjetnika ili možda da vide ideal svojih snova. Ali tako idu stvari u ovom svijetu. Lijepa stvar je mrtva! Prolazi i ne traje...«

U sljedećem broju Mediterana: »Općinsko kazalište (HNK Ivana pl. Zajca)«

Informacije o knjizi

Izdavači knjige Nane Palinić »Riječka kazališta« su Državni arhiv u Rijeci i Građevinski fakultet u Rijeci, a više informacija o knjizi može se naći na adresi: <http://www.gradri.uni.hr/hr/knjiznica.html>

Kazalište je tijekom 80-godišnjeg postojanja bilo više puta obnavljano, uređivani su unutrašnjost i pročelja, popravljana scenska tehnika, a veći zahvat izveden je 1855. kad je podignuto krovšte pozornice. Kazalište je nekoliko puta bilo i mjesto za uvođenje tehničkih inovacija. Tako su 1840. na više mjesta ugrađeni zahodi sa sifonom, prvi takvi u Rijeci, a moguće i u Hrvatskoj. Godine 1860. u kazalište je uvedena plinska rasvjeta

Sjeverno pročelje Adamićevog (Gradskog) kazališta, fotografija snimljena 1883. g., pred rušenje